

Naturvårdsutlåtande: Förslag till anpassningar för hasselsnok på Kärra 2:1

Uppdrag

I arbetet med detaljplan för Kärra 2:1 har fynd av hasselsnok gjorts i ett klapperstensfält inte långt från den planerade bebyggelsen. Förutom fältet har också en rasbrant pekats ut som särskilt värdefull för arten.

Hasselsnoken är skyddad enligt 4 § artskyddsförordningen, vilket innebär ett mycket starkt skydd mot exploatering av vilo- och reproduktionsplatser samt mot åtgärder som innebär att djur dödas eller skadas. Möjligheterna att få dispens beskrivs i förordningens 14 §. Den närmast tillämpliga formuleringen där är att dispens endast får ges om den behövs av hänsyn till "andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse". Tolkningen av vad som utgör ett sådant skäl varierar något i landet, men ett bostadsområde eller en trafikled som är mindre betydelsefull än en europaväg har, åtminstone inte såvitt känt för undertecknad, någonstans eller någon gång ansetts vara tillräckligt viktiga för att motivera en dispens. Det alternativ som därmed bjuds är att utforma planen så att man helt enkelt inte bryter mot 4 §. I föreliggande utlåtande utreds möjligheterna till detta.

Jag (Johan Ahlén) som skriver detta har mångårig erfarenhet av inventeringar och bedömningar gällande hasselsnok. Till exempel igår jag i en grupp, bland annat tillsammans med Claes Andrén, landets främsta expert på arten, som håller på att utarbeta ett nationellt övervakningsupplägg för arten.

Bakgrund

För att planen inte ska bryta mot 4 § artskyddsförordningen får den dels inte ta vilo- eller reproduktionsplatser direkt i anspråk, men den får heller inte indirekt försämra möjligheterna för hasselsnokens fortlevnad i området. Detta kan ske genom att man tar alltför mycket yta i anspråk med för arten ogästvänliga eller farliga anläggningar, till exempel genom att lägga köpcentrum med stora parkeringar tätt inpå, eller genom att viktiga delar av artens hemområde delas upp, till exempel av en väg. Naturligtvis beror hur allvarligt en etablering av till exempel jaktmarker (som alltså inte är skyddade i sig) slår mot en population på hur hårt exploaterat området runtomkring i övrigt är. Om man bygger hus på de sista hållmarkerna eller lövbrynen i ett område är det sannolikt mycket värre än om man bygger en samling villor i ett i övrigt mycket måttligt bebyggt landskap med gott om bra jaktmarker.

Man måste därmed kunna konstatera att bebyggelsen inte direkt tar vilo- eller reproduktionsplatser i anspråk, att planen inte innebär att exploateringsgraden runt vilo- och reproduktionsplatserna inte blir alltför hög och att man inte skär av viktiga delar av hasselsnokarnas bedömda hemområde från varandra.

Planen och hasselnoksförekomsten

I anslutning till det aktuella området på Kärra 2:1 finns alltså ett klapperstensfält, där det är känt att hasselnokar håller till och en rasbrant som utpekats som trolig övervintrings- och parningsplats. I omgivande terräng finns gott om lämpliga jaktmarker och exploateringsgraden är låg.

Planen innehåller förslag på ett antal tomter med villor, belägna norr om rasbranten och klapperstensfältet samt ett antal mellan dessa. Den innehåller också lokalgator till husen samt en väg som föreslås gå mellan klapperstensfältet och rasbranten. Det är inte fastslaget om vägen ska vara en smal grusväg eller en del i en ny väg runt Grebbestad, med upp till 15 000 fordonspassager per dygn.

Länsstyrelsens synpunkter

Länsstyrelsen har i brev lämnat bedömningen att tomterna mellan rasbranten och klapperstensfältet, samt tomten närmast rasbranten i alternativet "hög exploatering" ska tas bort. Även de två tomterna direkt norr om klapperstensfältet är *inte* sådana att marken "är av mindre betydelse för hasselnoken" – alltså, ytorna bedöms ha betydelse.

Länsstyrelsen menar också att alternativen "låg exploatering" respektive "hög exploatering" är likvärdiga för hasselnoken.

Vidare menar Länsstyrelsen att en väg mellan klapperstensfält och rasbrant är negativ för hasselnok och att detta bör utredas.

Bedömning av redan föreslagna anpassningar

Undertecknad delar Länsstyrelsens bedömning att bebyggelse mellan de två värdefulla områdena (rasbranten och klapperstensfältet) är olämplig. De sydligaste fem tomterna i alternativet "hög exploatering" och de sydligaste fyra i alternativet "låg exploatering" bör strykas.

Även att de två planalternativens är likvärdiga för hasselnok är jag enig med Länsstyrelsen om.

De två tomterna norr om klapperstensfältet bedöms kunna vara kvar, förutsatt att man håller 10 meter från tomtgräns till klapperstensfältets kant och att man inte spränger, fyller ut eller lägger avloppsrening, brunnar eller någon annan anläggning utanför tomtgränsen. Helst bör tomtmarken ha så mycket karaktär av naturtomt som möjligt.

Förslag till ytterligare anpassningar

De två värdefulla miljöerna bör säkras, så att de inte täcks av kompostmaterial eller i ett senare skede tas i anspråk. Därför bör de tas med i detaljplanen, med tydliga bestämmelser som hindrar övertäckning, schaktning, bebyggelse eller andra anläggningar.

En grusväg med några tiotal passerande fordon per dygn har ingen eller mycket liten effekt både som barriär och vad gäller risk för överkörning. Detsamma gäller cykelbana.

Blir vägen mellan de värdefulla miljöerna av sådan karaktär bedöms inga ytterligare anpassningar behövas.

Om däremot vägen blir trafikerad med upp till flera tusen passager per dygn behövs anpassningar. Man måste hindra hasselnokar från att komma upp på vägen, men samtidigt ge dem möjlighet att riskfritt passera den. Detta görs bäst med någon form av barriärer, eller ledarmar i kombination med tunnlar under vägen.

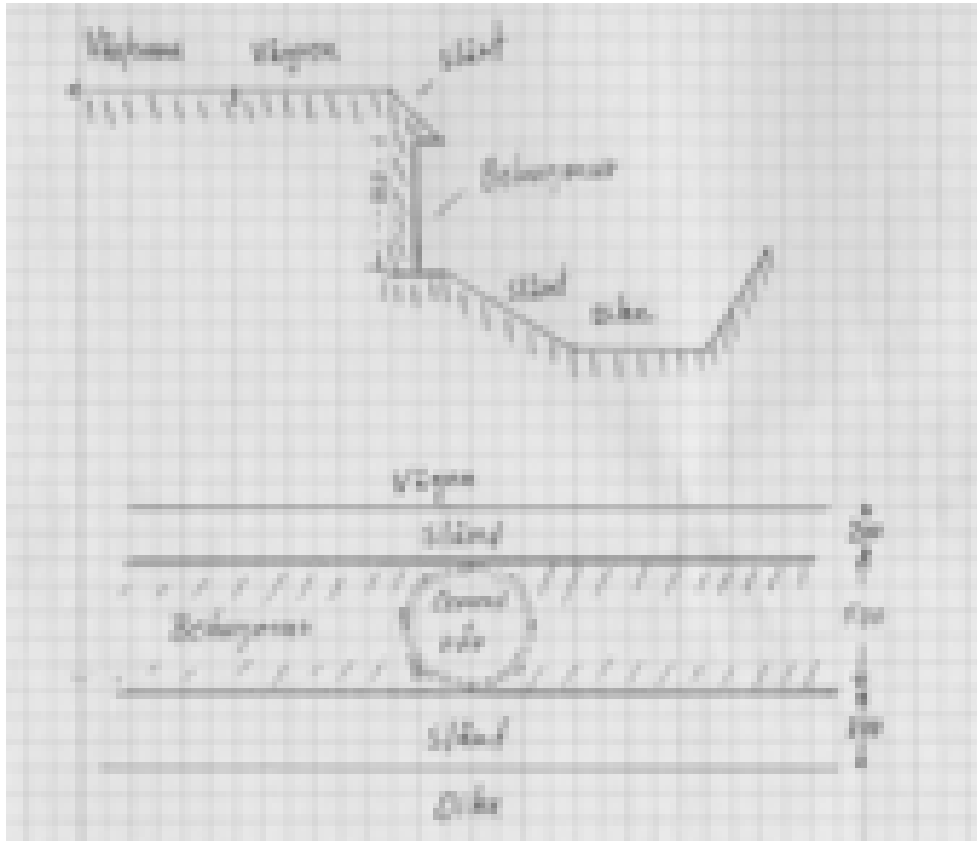
Ledarmar och tunnlar blir bäst om vägen ligger på bank på den aktuella sträckan. Om vägen läggs i marknivå blir tunnlar svåra att passa in, men ledarmar kan fortfarande anläggas. Banken måste alltså, på den aktuella delen, göras så pass hög att man kan lägga en trumma under.

Hasselnokar är duktiga klättrare, vilket gör att ledarmen, för att få en tillräckligt god funktion måste ha ett överhäng eller en näbb överst, se principskisser nedan. Detta har i regel de särskilt utformade element som finns på marknaden (se till exempel sydöstra infarten mot Strömstad). På många håll i landet, särskilt i Skåne, har man dock valt att använda T-stöd eller möjligen L-stöd för att ordna en bra och hållbar ledarm. Väljer man denna typ av lösning måste man montera på en utstickande list, till exempel av metall, överst på stödet. Följande principskiss är hämtad ut Trafikverkets råd för vägutformning är, som synes, formulerad utifrån groddjur, men är giltig även för kräldjur.

Figur 9.6-7 Principskiss över en ledarm med överhäng i tvärsnitt. Övergången hindrar salamandrar såväl som andra groddjur från att ta sig upp på vägen.

Nedanstående principskiss är gjord av Claes Andrén, en av landets främsta experter på arten:

Vid val eller upphandling av ledarmar och tunnlar bör ett antal kriterier vara uppfyllda för att en produkt ska kunna anses motsvara kraven på ett väl fungerande skydds- och passagesystem för hasselsnok.

- Materialet ska vara betong eller annat som är beständigt och stabilt. Vi har erfarenhet av grod- och kräldjurstunnlar som gjorts på mer eller mindre hemmasnickrade vis, till exempel med ledarmar av plaströr som kapats på längden. Dessa har alltid gått sönder eller på annat sätt fallerat efter en liten tid. Ska man investera i denna typ av åtgärder bör man satsa på något som håller ett anseeligt antal år.
- Elementen ska gå att passa ihop så att inga glipor uppkommer. De ska också vara släta så att det är svårt för grod- och kräldjur att klättra upp på dem.
- Ledarmarna ska vara minst 40, men gärna 50 cm höga. Överst ska någon form av utskjutande del finnas som hindrar klättring. Basen bör vara utformad som ett upp- och nervänt T eller ett L med foten vänd mot det håll grodor eller ormar kommer så att de inte kan gräva sig ner under ledarmen. T- eller L-formen gör det dessutom lättare för djuren att ta sig fram och det hindrar igenväxning.

- Ändarna på ledarmarna ska böja runt i U-form så att djur som följer dem inte bara går runt hörnet och ut på vägen. U-formen för djuren in i säkerhet en bit från vägen eller leder dem tillbaka till ledarmen.
- Utmed ledarmarna bör det ligga en sträng med grus. Rundat grus utan alltför skarpa kanter och av måttlig grovlek bör användas. Detta skapar en miljö som inte är skadlig, men som inte är direkt trevlig för djuren. Det är inte meningen att de ska stanna i tunnlar eller vid ledarmar, de ska ledas genom dem och fortsätta sin rörelse i landskapet. Gruset hindrar dessutom uppslag av högväxta örter, gräs och sly som kan vika sig mot ledarmen och därigenom erbjuda djur möjlighet till klättring.
- Tunnlarna ska vara minst 30, gärna 50 cm höga och minst 50 cm breda. Det bör inte rinna vatten i dem, så ett rör i ett vattenförande dike fungerar ofta inte. Man måste lägga en torrare passage bredvid. Kan man ordna med en någorlunda naturlig botten i tunnlarna anses det vara gynnsamt.
- Tunnlarna ska ligga med 30 meters mellanrum, möjligen något mer. Blir avståndet större kommer fler djur att ge upp och vända tillbaka och vägen får då barriärverkan. Med ett så kort avstånd som 30 meter minskar barriäreffekten av vägen.

System med ledarmar och tunnlar för amfibier och kräldjur har studerats bland annat vid Öjared i Västra Götalands län. I bland annat Tyskland, USA och Holland har de använts och studerats på många håll. På senare år har många projekt genomförts runt om i framför allt Sydsverige. Trafikverket har en hel del material bland sina publikationer.

På Kärra 2:1 bör ledarmar läggas från småvattnets (på vägens östra sida) sydspets, ner till där klapperstensfältet slutar i söder. På västra sidan av vägen bör ledarm finnas från motsvarande punkt i söder, upp till mittemellan rasbranten och småvattnet. Sträckan blir, på östra sidan därmed ungefär 120–130 meter (uppskattad längd) och 100 meter på den västra. På denna bör 3 tunnlar passas in, fördelade så jämnt som möjligt på sträckan.

Detaljerna vid inpassning av ledarmar och tunnlar är viktiga. Innan man läser fast utformningen av en eventuell väg måste antingen samråd med sakkunniga på Länsstyrelsen eller annan oberoende sakkunnig sökas. Man får inte landa i en utformning av vägen som omöjliggör tunnlarna eller ledarmarna och sedan stå utan möjlighet att förändra vägen så att de blir möjliga. Vägen måste alltså planeras med hasselnoksanpassningarna i åtanke. Åtgärderna kan ofta inte läggas in i efterhand, sedan höjder och massbalanser mm redan avgjorts.

Ledarmar och tunnlar måste skötas så att växtlighet inte kommer upp och förser ormarna med klätterställningar upp över ledarmskanterna. Man måste också övervaka att konstruktionerna håller ihop och att inga glipor eller sprickor uppstår. Detta görs lämpligen genom kontroller (med fotodokumentation) vartannat till vart tredje år. Om fel eller brister uppmärksammas måste åtgärder sättas in för att rätta till dem.

Kontroll av faktisk användning av tunnlarna kan göras, till exempel genom övervakning med automatiska kameror som monteras i tunnelmynningarna, men detta är kostsamt och riskerar att inte leda till särskilt mycket resultat. Uppföljningen föreslås därför inskränkas till att anläggningens skick övervakas enligt ovan.

Sammanfattande bedömning

Med ovanstående åtgärder väl genomförda och kontrollerade bedöms områdets ekologiska funktion för hasselsnok kunna bevaras.

Sjöbo 2018-09-06

Johan Ahlén
Ekolog, Naturcentrum AB